בס״ד

דברי הרב

פרשת חיי שרה תשפ"ז

מפי הרה״ג רבי ארי פארקאש שליט״א
רב דקהל נועם השם

דברי תורה מליל שבת קודש, שבת ביום וסעודה שלישית
נערכו מתוך הדברים שנמסרו מפי השומע

ליל שבת קודש

בענין "וכי משלי אכלתם", שלא היה זה אמצעי אלא גילוי אלקות

כתיב (בראשית כא, לג): "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם".

ואיתא בגמרא (סוטה י, א–ב): "אמר ריש לקיש: אל תיקרי 'ויקרא' אלא 'ויקריא'. מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקדוש ברוך הוא בפה כל עובר ושב. כיצד? לאחר שאכלו ושתו, עמדו לברכו. אמר להם: וכי משלי אכלתם? משל אלהי עולם אכלתם! הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם".

וכך תיאר הרב את הדברים: אברהם היה מאכיל את אורחיו, וכשבקשו להודות לו או לשלם לו, היה אומר להם: לא משלי הוא, לא אני נתתי לכם. הודו להשם, שהכל ממנו, ממי שברא את העולם ועושה את כל אלה.

והקשה הרב: אם כן הדבר פשוט כל כך, מדוע אין ארגוני הקירוב שבדורנו נוהגים כן, שיאכילו את הבריות ויאמרו להם "לא משלנו אכלתם אלא משל הקב"ה", ויתקרבו? ועוד הקשה קושיא גדולה מזו: מדוע הועילה דרך זו אז? מה היה אברהם עושה, וכיצד פעלו דבריו? וכי משום שאכל אדם סעודה טובה ואמר לו בעל הבית שמשל הקב"ה היא, יבוא בשביל כך להאמין בבורא עולם?

וביאר הרב על פי ענין ה"מערכת". נער שאוהב את רבו ואינו אוהב את ישיבתו – אין אנו יודעים בהכרח מי צודק, שמא הרבי צודק והישיבה טועה, שמא להיפך; אבל על כל פנים יש כאן שבר במערכת. שהרי הרבי צריך להיות המשך של הישיבה, הוא הישיבה עצמה כפי שהיא מגיעה אל התלמיד. וכן בעסק, הפועל צריך להיות המשך של העסק. וכשאוהב אדם את הפועל ואינו אוהב את העסק, נשבר דבר במערכת, שהעומד לפניו נפרד מן המקור שהוא אמור להיות שלוחו.

ובאברהם אבינו לא היה שבר כזה. כשאמר לאורחיו "משל אלהי עולם אכלתם", לא היה זה אמצעי ותחבולה, ולא אמרו האורחים בלבם "אברהם הביאנו להודות להשם, ועל כן נאמין בו". אלא אברהם היה גילוי האלקות בתכלית בעולם הזה. הקב"ה כולו חסד, והוא הנותן והמטיב, ונתינתו של אברהם לא היתה אלא חסדו של הקב"ה שנתגלה בעולם. ועל כן כשקיבלו האורחים מידו, ראו בעיניהם שמהקב"ה הם מקבלים. לא הוצרך לשכנעם; הם ראו זאת. לא היתה כאן תחבולה, אלא הליכתו של אברהם במדותיו של הקב"ה, והאלקות שנתגלתה על ידו.

ומשום כך אין הדבר מועיל בדורנו כאמצעי. אין אנו במדרגת אברהם ושרה, שהיו גילוי חי של הקדוש ברוך הוא. אם נעשה אנו כן, תחבולה תהיה זו. אבל אצל אברהם לא היתה זו תחבולה כלל. אברהם ושרה היו גילויו של רבונו של עולם, וכל מי שנפגש בהם היה יכול להשיג מעצמו שהקב"ה הוא אדון העולם והנותן את הכל.

שבת קודש ביום

בענין "ויקם אברהם מעל פני מתו", ולהיכנס לנקודת מבטו של הזולת

לאחר פטירת שרה כתיב (בראשית כג, ב): "ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה", ובפסוק שלאחריו (שם, ג): "ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר". והעיר הרב שלכאורה יש כאן תיבות יתירות: מה בא הכתוב להשמיענו שקם מעל פני מתו, ושדיבר אל בני חת?

ותחילה סיפר הרב את המעשה הידוע ברבי זאב וואלף קיצעס, תלמידו של הבעל שם טוב. רבי וואלף רצה לנסוע לארץ ישראל, וקודם נסיעתו בא ליטול רשות מרבו. ציוה עליו הבעל שם טוב דבר אחד: כל שאלה שישאלוך, התבונן בה תחילה ואחר כך השב.

נסע רבי וואלף לארץ ישראל, והמקום האחרון שבא אליו קודם שובו לחוץ לארץ היה מערת המכפלה. האריך שם בתפילה עד שכמעט איחר את הספינה, וכשמיהר לצאת עצרו אדם אחד ושאלו: "מה שלום בני בגלות?" השיבו רבי וואלף בחפזון: "מסתדרים הם, בסדר הם", ומיהר אל הספינה.

בערב שבת הגיע לביתו ובא אל הבעל שם טוב, וכל אותה שבת נהג בו הבעל שם טוב בקרירות. במוצאי שבת ניגש אליו רבי וואלף ושאלו: כלום חטאתי במשהו? השיבו הבעל שם טוב: הלא ציויתיך שתתבונן קודם שתשיב על כל שאלה. האיש שפגשת במערת המכפלה, אברהם אבינו היה, וביקש לדעת מה שלום בניו. אילו אמרת לו שאין שלומם טוב, שצרות רבות סובבות אותם, היה יכול להביא את הגאולה.

ואמר הרב שאין הוא אוהב מעשיות כאלו, שסופן "יכולת להביא את הגאולה ולא הבאת". ומה אפוא תוכן המעשה? שצריך האדם להיכנס לנקודת מבטו של חבירו. רבי וואלף השיב מתוך מקומו שלו: אדם הממהר, שכמעט איחר לספינתו, ומשיב תשובה קצרה ונימוסית. אבל השאלה באה ממקום אחר לגמרי, מאב השואל על בניו, והיא דרשה תשובה מתוך עולמו של אותו אב.

וזהו, ביאר הרב, שמלמדנו הכתוב. אברהם היה בוכה על שרה, ואז נכנס לנקודת מבטם של בני חת. אין זה מן הראוי שיראו הם אותו בוכה על אשתו, שאין זה עולמם. ועל כן קם מעל פני מתו, נכנס לדרך ראייתם, ודיבר עמהם בתוכה. וזהו "ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת": קם מעל שרה, ונשא ונתן עם בני חת לפי דרכם.

והמשיל הרב משל: אדם מסודר מאד ורציני מאד, שיש לו בן הלוקה בהפרעת קשב וריכוז (ADHD) במידה רבה. שתי דרכים לפניו: יכול הוא לשלוח את בנו מרופא לרופא כדי "לתקנו"; ויכול הוא להרחיב את נקודת מבטו שלו, להרחיב את עצמו וללמוד לקבל את בנו כמות שהוא.

וסיים הרב שזו הנקודה: עלינו ללמוד להיכנס לנקודת מבטם של אחרים, לראות את העולם כפי שרואה אותו האדם העומד לפנינו, ולדבר אליו משם.

סעודה שלישית

בענין "זקן ושבע", שהשביעה תלויה בתכלית

כתיב בפטירת אברהם אבינו (בראשית כה, ח): "ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה זקן ושבע ויאסף אל עמיו".

ועמד הרב על הלשון "ושבע". שהרי לשון שביעה רגילה בגשמיות, באכילה, כדכתיב (דברים ח, י): "ואכלת ושבעת וברכת"; ויש אף מי שדורש בגמרא (ברכות מט, ב): "ואכלת – זו אכילה, ושבעת – זו שתיה". ואם כן, מה תואר הוא זה לאברהם אבינו, אב האומה? מכל מה שיש לומר עליו בסוף ימיו, אומרת התורה שמת שבע?

והביא הרב את ברכת משה רבינו לנפתלי (דברים לג, כג): "נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה'". רבים מפרשים שנתמלא רצונו של נפתלי, וביאר הרב שאין זה פירושו, אלא שהיה נפתלי מלא ושבע רצון, שתמיד היה רוצה ושואף. ולא שרצה להשיג עוד ועוד, אלא שרצה להוסיף לעשות ולהוסיף ללמוד, וכל ימיו היתה נפשו נכספת ומשתוקקת לעלות ולהתגדל. וזהו "שבע רצון" כפי שביאר הרב: מלא רצון.

ומה היא השביעה שבה מתארת התורה את אברהם אבינו? ביאר הרב שבגשמיות אין שביעה כלל. כל זמן שמדובר בדברים חומריים, לעולם רוצים אנו עוד. וכמאמר חז"ל (קהלת רבה א, יג): "אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאותו בידו, אלא אן אית ליה מאה בעי למעבד יתהון תרתין מאוון", ובלשון המורגלת: "יש לו מנה רוצה מאתים". וזו שביעה שאין אדם מגיע אליה לעולם.

אבל כשמביט אדם על הדברים הגשמיים כאמצעי לעבודת ה', משתנה מבטו עליהם. טוב ויפה להיות לאדם דברים גשמיים, ובלבד שיהיו צינור ואמצעי לעבודת ה'. וכמו שהרב אומר תמיד, עבודת ה' אין פירושה רק לישב לפני הגמרא; דרכים רבות יש לעבוד את ה', וכל קנייני הגשמיות שלנו יכולים לשמש להן.

והקלקול, אמר הרב, מתחיל כשהגשמיות נעשית העיקר: כשכל השתדלותנו היא להשיג את הדברים הגשמיים, ולא שיהיו הדברים הגשמיים אמצעי לעבודת ה'. כשכל מחשבתנו היא "כיצד אשיג זאת", ולא "כיצד אשתמש בזה לשם שמים", שם הוא המכשול.

והמשיל הרב משל: המשתמש בגשמיות רק כדי להשיג עוד גשמיות, למה הוא דומה? לאדם שנוטל אוירון ונוסע בו בדרכים כאילו היה מכונית. הלא יכול האוירון להוליכו למרחקים גדולים לאין ערוך, אלא שאינו משתמש בו למה שנועד לו. ולא זו בלבד, אלא שמסורבל הוא ויש בו טרחה יתירה, שהרי מכונית מגיעה למקומות שאין האוירון יכול להגיע אליהם. ונמצא שהמשתמש באוירון כבמכונית, אין בדבר טעם כלל.

ובשבועות האחרונים דיבר הרב על כך שהבטיח הקב"ה לאברהם להעשירו, ושאברהם אבינו שמח בכך. שהרי חלומות היו לאברהם אבינו, וחלומות עולים ממון, וחלומות גדולים עולים ממון רב. וזה היה אברהם אבינו: לא בשביל הממון עסק במה שעסק, אלא נצרך לממון כדי לעסוק בו, כדי להגשים את חלומותיו.

והשווה הרב זאת לרבינו הקדוש. הגמרא מספרת על עושרו של רבי ועל רוב שולחנו, שלא פסקו משולחנו צנון וחזרת וקישות לא בימות החמה ולא בימות הגשמים (עבודה זרה יא, א; ברכות נז, ב). ואף על פי כן, "בשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, אמר: רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה, ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה" (כתובות קד, א). כל עושרו וכל גדולתו לא היו אלא לעבודת ה', ועל כן יכול היה להעיד על עצמו שלא נהנה מהם הנאת עצמו.

וכשאין אדם רואה בגשמיות את התכלית, יכול הוא להיות שבע. "יש לו מנה רוצה מאתים" נאמר במי שאינו משתמש במנה שלו לעבודת ה'. אבל המשתמש במה שיש לו לעבודת ה', תכליתו לנגד עיניו, ויכול הוא להיות שבע. וזהו שבחו של אברהם אבינו בתורה: עושר וכבוד רב היה לו, וכל כולו השתמש בו לעבודת ה', ועל כן מת "זקן ושבע".

וכך, אמר הרב, צריכים גם אנו להביט על הדברים הגשמיים. כשנותן לנו הקב"ה ברכה, השאלה היא: כיצד אוכל להשתמש בזה לעבודת ה'? באיזו דרך אוכל לעבוד בזה את השם? ואז, כשיחסר לנו דבר, לא יצער

אותנו חסרונו. אם לא נתן לי הקב"ה דבר זה, סימן שאינני צריך אותו לעבודתי. עבודת ה' שלי נשארת ממוקדת בו יתברך, ואינני צריך את הדבר הגשמי שאולי חסר לי.

ואחר כך סיפר הרב מעשה המסופר באשתו של רבי הערשל מקאמינקא, שעלה לארץ ישראל. היה זה בימי שלטון התורכים העות'מאנים בארץ, ובאותן שנים נאסר על היהודים להיכנס למערת המכפלה, ועונשו מיתה. ונראה שמשום כך סיפר הרב את המעשה בשבוע זה, שבוע פרשת חיי שרה וקניית מערת המכפלה.

הרבנית מקאמינקא אשה חשובה מאד היתה, ונתפרסם עליה שיש בה כח מיוחד: כשהיתה אשה מקשה לילד, ונכנסה הרבנית לחדר, היה הכל עולה יפה. אם בעצם נוכחותה, אם בתהלים שאמרה, אם בתפלתה – לא נודע; אבל נתפרסם הדבר שכשיש קושי בלידה, נכנסת היא לחדר והכל בא על מקומו בשלום.

ויהי היום, והיתה בתו של המושל התורכי מקשה לילד ובסכנה, ולא יכלו הרופאים לעזור לה. אמרו לו למושל שיש אשה יהודיה, הרבנית מקאמינקא, שיכולה לעזור. שלח לקרוא לה, ומיד כשנכנסה ילדה הבת, והכל עלה יפה. שאלה המושל במה יוכל לשלם לה. אמרה לו שאינה רוצה תשלום. אמר לה: "תקיף ועשיר גדול אני, מה אתן לך?" השיבה שאין היא מבקשת אלא לרדת למערת המכפלה. הסכים, וכתב לה מכתב בחותמו, שכל השומר על המקום יניחנה להיכנס ולהתפלל שם.

ובאותם ימים לא היה שם הבנין העומד היום, אלא מערה, ובקצה דלת ברזל. אבל הרופאים והמרפאים שהיא העמידה אותם בבושתם נתמלאו עליה חמה. כשנכנסה, שיחדו את השומר שיעזוב את משמרתו, ונעלו אחריה את דלת הברזל.

שהתה שם זמן מה, אומרת תהלים ומתפללת. כשעלתה וביקשה לצאת, מצאה את הדלת נעולה. לא היה אוורור במערה, ומשנעלה דלת הברזל התחיל האויר אוזל. ירדה שוב להתפלל אצל קברי האבות. וכפי שמספרים, הלך האויר והתמעט, ופתאום ראתה דמות הדורה, בעל זקן, ואור גדול מבהיק ממנו. והעיר הרב שיפה היה המעשה אילו היה זה אברהם אבינו; אבל לפי המסופר, דוד המלך היה.

אמר לה דוד המלך שתלך אחריו והוא יוציאנה. האור היה חזק כל כך עד שלא יכלה לשאתו, ואמר לה: אף על פי כן, עצמי את עיניך ולכי ישר אל תוך האור, ותינצלי. אמרה לו: נפלא הדבר, אבל אתה דוד המלך, ואיש לא יאמין לי כשאספר זאת. נתן לה דוד המלך ספר תהלים, וחזר ואמר לה שתעצום את עיניה ותלך אחר האור ישר אל תוכו.

הלכה והאויר הולך ומתמעט, נכנסה אל תוך עיקר האור, ומיד כשפקחה את עיניה מצאה את עצמה עומדת מחוץ לביתה בירושלים – לא מחוץ למערת המכפלה, אלא מחוץ לביתה – וספר התהלים בידה. וכפי שמספרים, הובא אותו ספר תהלים לפני בעל ה"דברי חיים" מצאנז, וראה אותו.

ואמר הרב שמעשיות כאלו מותר לספרן. אבל כשמספרים מעשה כזה, בדוד המלך, בבעל ה"דברי חיים" ובהרבנית הקדושה מקאמינקא, יש בו מסר לחלק מאתנו. ומה הוא המסר – לא פירש הרב. כל אחד ואחד, אמר, צריך להקשיב בעצמו ולמצוא מה הוא המסר.

הערת עריכה

הדברים נערכו מתוך זכרון השומע ונכתבו בעריכה ספרותית, ואינם העתקה מילולית של הדברים כפי שנאמרו. מראי המקומות שבסוגריים נוספו בעת העריכה.